

# ORTAKLIKLARDAKİ YATIRIMLARIN ÖZKAYNAK YÖNTEMİNE GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

## Makale Bilgileri

Geliş Tarihi : 30.03.2023  
Kabul Tarihi : 01.06.2023  
Türü : Araştırma Makalesi  
DOI Numarası : 10.55322/mdbakis.1273752

Prof. Dr. Engin DİNÇ\*  
Arş. Gör. Fatih YILDIRIM\*\*

## Bibliyografik Bilgiler

Diñç, E., & Yıldırım, F., (2023). "Ortaklıklardaki Yatırımların Özkaynak Yöntemine Göre Muhasebeleştirilmesi ." *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2023, Sayı : 70, Sayfa : 45-68) <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1273752>

## ÖZ

Ortaklık yatırımları; işletmede söz sahibi olmak, karlılığı arttırmak gibi amaçlarla yapılan sermaye yatırımlarıdır. Ortaklık yatırımlarının muhasebeleştirilmesinde kullanılabilen yöntemlerden biri özkaynak yöntemidir. Türkiye’de yürürlükte olan Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standardı (TMS/TFRS), Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS), Küçük ve Mikro İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (KÜMİ FRS) ve Vergi Usul Kanunu (VUK) açısından ortaklık yatırımlarının muhasebeleştirilmesinde farklılıklar bulunmaktadır. Özkaynak yönteminin uygulamasında iştirak payının hesaplanması, yatırım tutarını aşan zararlar, ertelenmiş vergi etkisi, aşağı ve yukarı yönlü işlemler, eliminasyon, uygulanan muhasebe politikalarındaki farklılıklar, finansal tablo tarihlerindeki farklılık gibi özellikli işlemler bulunmaktadır. Çalışmanın amacı, ortaklık yatırımlarının özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilmesinde özellik arz eden işlemlerin ayrıntılı ele alınması ve literatüre katkı sağlanmasıdır.

\* Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, edinc@ktu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-4701-6996

\*\* Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, fatihyildirim@ktu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0868-6233

**Anahtar Kelimeler:** Ortaklık Yatırımı, Ortaklık Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi, Özkaynak Yöntemi

**JEL Sınıflandırması:** M40, M41, M49

## ACCOUNTING OF INVESTMENTS IN PARTNERSHIP ACCORDING TO THE EQUITY METHOD

### ABSTRACT

Partnership investments; These are capital investments made for the purposes of having a say in the business and increasing profitability. One of the methods that can be used in accounting for partnership investments is the equity method. There are differences in the accounting of associate investments in terms of Turkish Accounting and Financial Reporting Standards, Financial Reporting Standard for Large and Medium-sized Entities, Financial Reporting Standard for Small Micro Enterprises and Tax Procedure Law in force in Turkey. In the application of the equity method, there are specific transactions such as the calculation of participation share, losses exceeding the investment amount, deferred tax effect, up and down transactions, elimination, differences in accounting policies applied, differences in financial statement dates. The aim of the study is to discuss in detail the transactions that are special in the accounting of partnership investments according to the equity method and to contribute to the literature.

**Keywords:** Partnership Investment, Accounting for Partnership Investments, Equity Method

**JEL Classification:** M40, M41, M49

## 1. GİRİŞ

**K**amu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS), Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standartları (BOBİ FRS) ve Küçük ve Mikro İşletmeler için Finansal Raporlama Standartları (KÜMİ FRS), ortaklık yatırımlarının ölçüm ve muhasebeleştirilmesine ilişkin esasları belirlemiştir.

Ortaklık yatırımlarının muhasebeleştirme ve raporlanmasında, ortaklıkların türüne ilişkin kriterler, ilk kayda alma ve değerlemeler açısından finansal raporlama standartları arasında farklılıklar mevcuttur. Tüm finansal raporlama standartlarında ortaklık yatırımları, ilk edinimde maliyet bedeli ile kayıt altına alınmaktadır. Sonraki ölçümlerinde ise Maliyet Yöntemi ile Özkaynak Yöntemi alternatifler olarak sunulmaktadır. Ortaklık yatırımlarının sonraki ölçümünde, TMS/TFRS'lerde özkaynak yönteminin kullanımı zorunludur (TMS 28 madde 17'ye göre borçlanma araçları ya da özkaynak araçları borsada işlem

görmeyen şirketler için istisnai durum mevcuttur). BOBİ FRS’de özkaynak yöntemi alternatif olarak sunulmaktadır. KÜMİ FRS’de ise özkaynak yöntemine hiç yer verilmemiştir. Bu nedenle konu sadece TMS/TFRS’ler ve BOBİ FRS’ler bazında ele alınmıştır.

Özkaynak yöntemine göre yatırımcı işletme, elde etme maliyeti ile finansal tablolara alınan iştirak tutarını, iştirakteki kar/zarardan kendi payına düşen kısmı kadar düzeltmektedir. Özkaynak yönteminin uygulamasında, ortaklık payının hesaplanması, yatırımcı işletme ile iştirak arasında aşağı ve yukarı yönlü işlemlerin eliminasyonu, yatırım tutarını aşan zararlar, kapsamlı kar/zarar tablosu, ertelenmiş vergi etkisi gibi özellik arz eden işlemler bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ortaklıklardaki yatırımların özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilmesinde özellik arz eden işlemlerin ayrıntılı açıklanması ve literatüre katkı verilmesidir. Çalışmada öncelikle ortaklık yatırımlarının özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilmesini inceleyen çalışmalara ilişkin literatür taraması yapılmış, literatürde ayrıntılı açıklanmamış konular belirlenmiştir. Literatür taramasından sonra ortaklık yatırımlarına ilişkin düzenlemelere yer verilmiş daha sonra özkaynak yöntemi açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak ortaklık yatırımlarında özkaynak yönteminin uygulanmasına ilişkin özellik arz eden konular finansal raporlama standartları çerçevesinde karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır.

## 2. LİTERATÜR TARAMASI

Türkiye’deki literatürde konu ile ilgili çalışmaların ilk defa 2000’li yılların başlarında yapıldığı görülmektedir. Literatürde yer alan çalışmaların genelde iştirak edinimi, kar/zarar payı, değer düşüklüğü ve ertelenmiş vergi etkisi gibi hususları konu edindikleri göze çarpmaktadır. Konuyu bir bütün olarak ele alan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Çalışmaların büyük bölümünün konuyu iştirak yatırımlarının muhasebeleştirilmesi açısından genel olarak ele aldığı, özellik arz eden işlemlerin detaylı olarak incelenmediği tespit edilmiştir.

Türkiye’deki literatürde, ortaklık yatırımları ile ilgili çok sayıda çalışma olmakla birlikte, özellikle özkaynak yöntemini ele alan çalışmalar taranmış, özkaynak yöntemine değinmeyen çalışmalar inceleme dışında tutulmuştur. Bu inceleme sonuçları aşağıdaki Tablo 1’de özetlenmiştir.

**Tablo 1: Özkaynak Yöntemini Ele Alan Çalışmalar**

Konular	Yazar (Yıl)
<b>ÇALIŞMANIN KAPSAMI</b>	
İştiraklerin muhasebeleştirilmesi (Genel)	Saban ve Genç (2002), Gökgöz (2013), Mert ve Öcalmış (2020)
Ortaklık Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi (TMS/TFRS)	Fındık ve Şentürk (2014)
İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi (Özkaynak Yöntemi Açısından)	Türel ve Şenyiğit (2005), Kaval (2013)
İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi -Karşılaştırma (TMS-VUK)	Altuncu (2015), Yavuz ve Özbay (2020)
İştirak yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi -Karşılaştırma (TMS, BOBİ FRS, VUK)	Ayluçtarhan (2022)
İştirak yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi-Karşılaştırma (Uluslararası Düzenlemeler – Türkiye)	Ayboğa (2000)
<b>YUKARIDAKİ ÇALIŞMALARDA ELE ALININ KONULAR</b>	
İştirak edinimi	Saban ve Genç (2002), Türel ve Şenyiğit (2005), Kaval (2013), Gökgöz (2013), Fındık ve Şentürk (2014), Altuncu (2015), Mert ve Öcalmış (2020), Yavuz ve Özbay (2020), Ayluçtarhan (2022),
İştirak payının hesaplanması	-
Muhasebe Politikalarının Farklı Olması	Gökgöz (2013)
Finansal Raporlama Tarihlerinin Farklılık Olması	Gökgöz (2013)
Yatırım tutarını aşan zararlar	Gökgöz (2013)
Eliminasyon	Gökgöz (2013), Yavuz ve Özbay (2020)
İştirakin Kar/Zarar payının muhasebeleştirilmesi	Kaval (2013), Gökgöz (2013), Altuncu (2015), Mert ve Öcalmış (2020), Ayluçtarhan (2022).
Şerefiye	Türel ve Şenyiğit (2005), Gökgöz (2013), Altuncu (2015), Yavuz ve Özbay (2020)
Değer düşüklüğü	Gökgöz (2013), Altuncu (2015), Yavuz ve Özbay (2020), Ayluçtarhan (2022),
Ertelenmiş Vergi	Kaval (2013), Gökgöz (2013), Altuncu (2015), Yavuz ve Özbay (2020)

Tablo 1 incelendiğinde doğrudan özkaynak yöntemiyle ilgili çalışmaların sayısının son derece yetersiz olduğu görülmektedir. Son yıllarda yapılmış çalışmaların ise konuları detaylı açıklamak yerine daha çok yasal mevzuatları karşılaştırmaya odaklandığı ve konuların genel olarak incelendiği göze çarpmaktadır. Konu ile ilgili mevcut çalışmalarda incelenen konular değerlendirildiğinde, iştirak edinimi, iştirak kar/zarar payı, şerefiye ve değer düşüklüğü konularının yoğun şekilde ele alındığı saptanmıştır. Yatırım tutarını aşan zararlar, eliminasyon işlemleri, muhasebe politikalarının farklı olması ve raporlama dönemlerinin farklı olmasını ele alan çalışmaların sayısı oldukça azdır. İştirak payının hesaplanması konusunu detaylı olarak ele alan çalışma hiç yoktur. Bu nedenle, bu çalışma, bahsi geçen özellikli işlemlerin mevcut düzenlemeler çerçevesinde incelenmesi, örnek olaylar yardımıyla açıklanması ve literatüre katkı sunulmasını amaçlanmaktadır.

### 3. ORTAKLIK YATIRIMINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

İşletmeler başka bir şirket üzerinde kontrol sağlamak, ürünlerine yeni satış pazarları bulmak, ilk madde ve malzeme temin etmek, karlı şirketlere yatırım yaparak karlılığını arttırmak gibi sebeplerle sermaye yatırımları yapabilmektedirler (Sevilengül, 2016: 409). Sermaye yatırımları kısa ve uzun vadeli olarak ikiye ayrılır. Ortaklık yatırımları uzun vadeli sermaye yatırımları arasında yer alır ve yaygın olarak görülen yatırım türlerindedir. İşletmeler; yatırım yapılan işletmede söz sahibi olmak ve denetimi altına almak, elde ettiği gelirden faydalanmak, ilişkilerini genişletmek ve devam ettirmek, faaliyetlerini çeşitlendirmek ve riski azaltmak amacıyla sermaye yatırımında bulunabilmektedir. Bu kapsamda sermaye yatırımları (Ayboğa, 2000);

- Sermayeleri, olanakları ve teknik araçları birleştirmek,
- Arzı kontrol altına almak,
- Fiyat düşüşlerini önlemek
- Yönetim, satış ve işletme giderlerinin düşürülerek kontrol altına alınmasını sağlamak
- İşletmenin nüfus alanını ve ekonomik etkisini genişletmek
- Mamul veya malzeme satışını güvenceye almak gibi faydalara sahiptir.

Yapılan ortaklık yatırımının türünün saptanmasında oy hakkı, sermayeye katılım oranı ve yatırımın amacı gibi kriterler dikkate alınmaktadır. Uzun vadeli sermaye yatırımının iştirak, bağlı ortaklık veya iş ortaklığı olarak tanımlanabilmesi için katılım oranları yanında, yönetim ve politikalar üzerinde önemli ölçüde etkili olunup olunmadığı da bir kriter olarak kullanılmaktadır (Dündar, 2013: 115-116).

#### 3.1 Vergi Usul Kanunu (VUK) Açısından Ortaklık Yatırımları

Vergi Usul Kanunu'nda (VUK), hisse senetlerinin değerlendirilmesi açıklanmış ve VUK 279. maddeye göre hisse senetlerinin alış bedeli ile değerlendirileceği ifade edilmiştir. Hisse senetlerinin elde etme maliyetleri ise dönem gideri olarak dikkate alınmaktadır (Altuncu, 2015: 2-3).

VUK'ta açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen, VUK'un bir tebliği olan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde, hisse senedi yatırımlarının iştirak olarak tanımlanabilmesi için sermaye payının (ka-

tılma oranı) yüzde 10 ile yüzde 50 arasında, bağlı ortaklık olarak değerlendirilmesi içinse yüzde 50'nin üzerinde olması gerektiği belirtilmektedir. Hisse senedi ediniminde ise edinim masrafları dönem gideri olarak değerlendirilmekte, hisse senetleri alış bedeli üzerinden aktife alınmaktadır.

### 3.2. Finansal Raporlama Standartları Açısından Ortaklık Yatırımları

Türkiye'de 2023 yılı itibariyle yürürlükte TMS/TFRS, BOBİ FRS ve KÜMİ FRS olarak üç farklı finansal raporlama standardı bulunmaktadır. Ancak KÜMİ FRS'de özkaynak yöntemi uygulanmadığı için bu finansal raporlama standardı çalışmada kapsam dışı bırakılmıştır.

TMS/TFRS'de ortaklık hakkı veren araçlara yapılan yatırımlar; iş ortaklığı-müşterek faaliyet, iştirak, bağlı ortaklık ve finansal varlık yatırımı olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma Tablo 2'de kısaca özetlenmiştir (Şeker, 2020: 58).

**Tablo 2: Ortaklık/Özkaynak Yatırımlarının Ölçümü ve Raporlanması**

Yatırım Türü	Kriter	Uygulanacak Standart	Yöntem
Bağlı Ortaklık	Kontrol Gücü (%50'den fazla)	TMS 10	Tam Konsolidasyon Yöntemi
Müşterek Faaliyet ve İş Ortaklığı	Müşterek Kontrol (Önemli Etki)	TFRS 11 TMS 28	Özkaynak Yöntemi
İştirak	Önemli Etki (%20-%50 arası)	TMS 28	Özkaynak Yöntemi
Finansal Varlık Yatırımları	Gerçeğe Uygun Değer (%20'den az)	TFRS 9	Gerçeğe Uygun Değer

TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardında, iştirak, yatırım yapan işletmenin üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletme olarak tanımlanmıştır. Yatırım yapılan işletmenin faaliyet ve finansal politikalarına katılma gücü ise önemli etki olarak ifade edilmektedir (TMS 28, md.3). Yatırım yapılan işletmenin doğrudan ya da dolaylı (bağlı ortaklık aracılığıyla) olarak oy hakkının yüzde 20 ve daha fazlasının elde bulundurulması durumunda önemli etkinin bulunduğu kabul edilmektedir. Oy hakkının yüzde 20'den az olması durumunda ise önemli etki açıkça ortaya konmadığı sürece önemli etkinin bulunmadığı kabul edilmektedir (TMS 28, md.5). İşletmenin hisse alım opsiyonu, hisse senedi varantları, adi hisse senedine çevrilebilir borç veya özkaynağa dayalı finansal araçlar gibi kullanıldığı ya da dönüştürüldüğünde ilave oy gücü veren ya da başka bir tarafın gücünü azaltan araçlara (potansiyel oy hakkı) sahip olabilir. Bu durumda önemli etkinin değerlendirilmesinde potansiyel oy haklarının da dikkate alınması gerekmektedir (TMS 28, md.7).

TMS 28 iştirakler için üst sınır belirtmemiştir. Ancak TMS 10 No’lu Konsolide Finansal Tablolar Standardında bağlı ortaklık başka bir işletme tarafından kontrol edilen bir işletme olarak tanımlanmıştır. Kontrol ise yatırım yapılan işletme üzerinde güce sahip olma, değişken getirilere maruz kalma ve elde edeceği değişken getirilerin miktarını etkilemek amacıyla işletme üzerinde güce sahip olma göstergeleri ile ifade edilmiştir (TFRS 10, md.7). İlgili maddeler değerlendirildiğinde yüzde 50’nin üzerinde oy hakkına sahip olmak kontrolün göstergelerinden biridir. Bu durumda yatırım yapılan işletmede yüzde 20 ile yüzde 50 arası oy hakkına sahip olmak iştirak göstergelerinden biridir. İşletmenin yüzde 50’den fazla oy hakkına sahip olması durumunda, kontrolden söz edilemiyorsa, bu durumda ilgili yatırım iştirak olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

TMS ve BOBİ FRS’ göre, ortaklık yatırımlarının ilk edinimde elde etme maliyeti (maliyet bedeli) ile muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan VUK’tan farklılaştırdığı görülmektedir. Finansal raporlama standartları ilk ölçümde maliyet bedelini kullanırken, VUK alış bedelini kullanılmaktadır. Bu durum, alış masraflarının muhasebeleştirilmesinde ertelenmiş vergi konusunun gündeme gelmesine neden olmaktadır.

Sonraki ölçümde, TMS 28 ile BOBİ FRS 10.bölüm hükümleri farklılaşmaktadır. TMS 28’e göre, yatırımcı işletme yatırım yapılan işletmenin kar veya zararındaki payını yatırımın defter değerini azaltarak veya arttırarak finansal tablolara yansıtılmalıdır (TMS 28, md.10). Bir başka deyişle, konsolide ve münferit mali tablolarda sonraki ölçümde özkaynak yönteminin kullanılması zorunludur. BOBİ FRS 10.bölüme göre, sonraki ölçümde, münferit finansal tablolarda maliyet yöntemi ya da özkaynak yöntemi tercihen kullanılabilirken, konsolide finansal tablolarda özkaynak yönteminin kullanılması zorunludur (BOBİ 10, md.9-10).

Konu KÜMİ FRS açısından incelendiğine, KÜMİ FRS 10 No’lu Finansal Araçlar ve Özkaynaklar bölümünde ele alındığı görülmektedir. KÜMİ FRS 10’a göre, bağlı ortaklık, müşterek kontrol edilen işletme veya iştiraklerdeki paylar dahil, borsa veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören özkaynak araçları işlem fiyatı üzerinden kayda alınmakta, işlem maliyetlerinin tamamı ise gider olarak Kar veya Zarara yansıtılmaktadır. Borsada ya da teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen özkaynak araçları ise maliyet bedeli ile kayda alınmaktadır. KÜMİ FRS 10’a göre, özkaynak araçlarının sonraki ölçümlerinde, teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören özkaynak araçlarının değeri, piyasa değeri üzerinden ölçülürken, teşkilatlanmış piyasalarda işlem görmeyen özkaynak araçlarının değeri, maliyet yöntemi kullanılarak ölçülmektedir. (KÜMİ FRS 10, md.28-29).

Bu açıklamalara göre, TMS/TFRS ve BOBİ FRS açısından iştiraklerin sonraki ölçümünde Özkaynak Yöntemi kullanılabiliriyorken, KÜMİ FRS’de özkaynak yönteminin kullanılmadığı görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın bunda sonraki kısmında özkaynak yöntemi ve özkaynak yönteminde özellikli işlemler bölümünde KÜMİ FRS’ye yer verilmemiştir.

#### **4. ÖZKAYNAK YÖNTEMİ ve MUHASEBELEŞTİRİLMESİ**

Özkaynak yöntemi, işletmelerin bir başka işletmenin özkaynak araçlarına önemli düzeyde yatırım yapması durumunda gündeme gelmektedir. Özkaynak yöntemini, “yatırım yapan işletmenin mali tablolarında, yapılan yatırımın değerinin daha gerçekçi gözükmesine yardımcı olan bir yöntem” şeklinde



tanımlamak mümkündür. Daha açık ifade ile, yatırım yapılan işletmenin özkaynaklarındaki değişim takip edilerek, değişimin yatırım oranı kadar kısmının yatırım yapan işletmenin mali tablolarında yatırım değerine artış ya da azalış olarak yansıtılmasıdır.

TMS 28'e göre, özkaynak yönteminin kullanılması zorunludur. Özkaynak yöntemine göre yatırım yapılan işletmenin kar ya da zarardaki payı kadar yatırımın değerini artırır veya azaltır. Yatırım yapılan işletmeden alınan kâr payı vb. dağıtımlar yatırımın defter değerini azaltır. Yatırım yapılan işletmenin defter değeri, iştirakin kapsamlı karındaki değişikliklere göre pay oranında düzeltilir. Bu değişiklikler, MDV yeniden değerlendirme ya da yabancı para çevrim farklarından kaynaklanan değişimleri içerir (TMS 28, md.10).

İlk edinimde, ister maliyet yöntemi isterse özkaynak yöntemine göre izlensin, yapılan yatırımın niteliğine göre, 210 İştiraklerdeki Yatırımlar Hesabı, 211 İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Hesabı ya da 212 Bağlı Ortaklar Hesabı kullanılmaktadır. Sonraki ölçümlerde ise, yatırımın değerindeki artış ya da azalış 210, 211 ve 212 no'lu hesaplardan ilgili olanının defter değerine yansıtılır. Bunun karşılığında, yatırımın değerinde artış ya da azalışın doğrudan Kar/Zarara mı yoksa önce özkaynaklara mı aktarılacağı sorusu önemlidir. Eğer, işletme yönetimi buradaki değer artış ya da azalışlarının doğrudan Kar/Zarar hesabına aktarılmasına karar verirse, hem TMS'lerde hem de BOBİ FRS'leri kullanan işletmelerde, kazanç durumunda "645 Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Kârlarından Paylar" hesabı, kayıp durumunda "655 Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Zararlarından Paylar (-)" hesabı kullanılır. Eğer, değer artış ve azalışlarının önce özkaynaklarda izlenmesine karar verilirse, bu durumda farklı seçenekler devreye girmektedir. Bu durumda, BOBİ FRS'yi kullanan işletmeler ile TMS'yi kullanan ancak Kar Zararları ile Diğer Kapsamlı Gelirlerini tek tabloyla sunmayı tercih eden işletmeler, 557 Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Özkaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden (Giderlerden) Kar veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar hesabı ya da 567 Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Özkaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden (Giderlerden) Kar veya Zararda Sınıflandırılacak Paylar Hesabını kullanır. Yönetim politikası olarak kar veya zararda sınıflandırılmayacaklar içerisinde izlenmesi seçildiyse, işletme yönetimi ilgili ortaklığı satışa çıkarsa bile bu fonları dağıtım konusu yapmak istemediği, satış kazancının hesaplanmasında bu fonları dikkate almayacağı anlamına gelir. Eğer, tercih K/Z'da sınıflandırılacak yönünde olursa, işletme yönetimi ortaklık satışa çıkarıldığında bu fonları dağıtım konusu yapacağı, satış kazancının hesaplanmasında bu fonları dikkate alacağı anlamına gelir.

TMS'yi kullanıp Kar Zararları ile Diğer Kapsamlı Gelirlerini iki ayrı tabloda sunmayı tercih eden işletmeler ise yatırımlardaki kayıp ve kazançlarını "807 Özkaynak Yöntemi ile Değerlenen Yatırımların Dönemde Diğer Kapsamlı Gelirinde Kaydettikleri Gelirlerden (Giderlerden) Kar veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar" ya da "817 Özkaynak Yöntemi ile Değerlenen Yatırımların Dönemde Diğer Kapsamlı Gelirlerinde Kaydettikleri Gelirlerden (Giderlerden) Kar veya Zararda Sınıflandırılacak Paylar" hesabına kaydedeceklerdir. Bu hesapların kapatılmasındaki uygulama 567 ve 557 no'lu hesaplarla aynıdır.

#### □ **Münferit Finansal Tablolarda Sunum**

TMS/TFRS'leri kullanan işletmeler, bireysel finansal durum tablosunda iştiraklerdeki yatırımlarını "Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımlar" başlığı altında sunarlar. Değer artış ya da azalışlarını ise



özkaynaklarda “Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelir” bölümünde “Kar/Zararda Yeniden Sınıflandırılacaklar” adı altında sunarlar. Değer artış ya da azalışları, Kar veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosunda, Yatırım Faaliyetlerinden Gelirler ve Giderlerden sonra “Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Karlarından (zararlarından) Paylar” adı altında sunulur.

BOBİ FRS’yi kullanan işletmeler ise, münferit finansal durum tablosunda iştiraklerdeki yatırımlarını aynı TMS/TFRS’leri kullanan işletmeler gibi “Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımlar” başlığı altında ayrı olarak sunarlar. Değer artış ya da azalışlarını ise özkaynaklarda “Bağlı Ortaklıkların, İştiraklerin, Müşterek Girişimlerin Kazanç Kayıplarından Paylar” adı altında sunarlar. Münferit Kar veya Zarar Tablosunda, değer artışları “Diğer Faaliyetlerden Gelirler” altında “Bağlı Ortaklık, İştirak ve Müşterek Girişimlerin Kazançlarından Paylar” başlığı altında, değer azalışları ise “Diğer Faaliyetlerden Giderler” altında “Bağlı Ortaklıklar, İştirakler ve Müşterek Girişimlerin Kayıplarından Paylar” başlığı altında sunumu yapılır.

#### □ **Konsolide Finansal Tablolarda Sunum**

Konsolide finansal durum tablosunun hazırlanmasında TMS/TFRS’leri kullanan işletmeler, finansal durum tablosunda özkaynak yöntemine göre izlediği yatırımlarını “İştirakler, İş Ortaklıkları ve Bağlı Ortaklıklardaki Yatırımlar” başlığı altında sunarlar. Değer artış ya da azalışlarını ise özkaynaklarda “Birikmiş Diğer Kapsamlı Gelir” başlığı altında “Kar/Zararda Yeniden Sınıflandırılacaklar” adı altında sunarlar. Değer artış ya da azalışlar Konsolide Kar veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosunda, Yatırım Faaliyetlerinden Gelirler ve Giderlerden sonra, Finansman giderlerinden önce “Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Karlarından (zararlarından) Paylar” adı altında sunumu yapılır.

BOBİ FRS’de özkaynak yöntemiyle takip edilen yatırımlar konsolide finansal durum tablosunda “Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımlar” başlığı altında ayrıca sunulur. Ancak, değer artış ya da azalışları Özkaynaklarda gösterilirken konsolidasyona tabi bağlı ortaklıklarınki elimine edilir sadece konsolidasyon dışı bağlı ortaklıklar, iştirak ve müşterek girişimlerden kazanç ve kayıplara ilişkin paylar “İştirakler ve Müşterek Girişimlerin Kazanç ve Kayıplarından Paylar” başlığı altında sunulur. Konsolide Kar veya Zarar Tablosunda da konsolidasyona tabi bağlı ortaklık yatırımlarının değerindeki artış ve azalışlar elimine edilir sadece iştirak ve müşterek girişimlerin kazanç ve kayıplarındaki paylar gösterilir. Gösterimde kayıplar, diğer faaliyetlerden giderler başlığı altında “İştirakler ve Müşterek Girişimlerin Kayıplarından Paylar” adı altında, kazançlar ise diğer faaliyetlerden gelirler başlığı altında “İştirak ve Müşterek Girişimlerin Kazançlarından Paylar” adı altında sunulur.

Konsolidasyon işlemlerinde, işletmeler kendi yevmiye defterlerinde herhangi bir kayıt yapmazlar. Konsolidasyon işlemleri ve konsolide düzeltme kayıtları, ayrı bir defterde çalışma kâğıdı olarak tutulur. Ortaklıkların özkaynak yöntemine göre konsolide finansal tablolarda yer alması istendiğinde, bu işlemlerde konsolidasyon işlemleri çalışma kâğıdında yer alır. Bu çalışma kâğıtları, her türlü denetimde, kanıt olması açısından önemlidir.

#### □ **Bağlı Ortaklıklar**

BOBİ FRS’de bağlı ortaklık yatırımları, bazı istisnai durumların oluşması halinde iştiraklerdeki yatırımlar gibi değerlendirilmesi gerektiği anlatılmaktadır. Buna göre, BOBİ FRS 22.bölüme göre, orta boy

işletmeler konsolide mali tablo hazırlamak zorunda değildirler. Konsolide mali tablo hazırlamak istemeyen orta boy işletmeler bağlı ortaklıklarını İştiraklerdeki Yatırımlar bölümü uyarınca maliyet ya da özkaynak yönteminden birine göre muhasebeleştirirler. (BOBİ FRS 22.10-12). Büyük boy işletmelerin konsolide mali tablo hazırlamaları zorunludur. Ancak, BOBİ FRS 22.18'e göre, büyük boy işletmelerin bağlı ortaklıkları önemsiz büyüklükte ise, gerekli bilgilerin elde edilmesinin aşırı maliyetli olması ya da ciddi kısıtlamaların olması durumunda büyük boy işletme konsolide mali tablo hazırlamak zorunda değildir. Bu durumda, bağlı ortaklık maliyet ya da özkaynak yöntemlerinden birine göre muhasebeleştirilecektir. Yine BOBİ FRS 22.23'e göre münferit mali tabloların hazırlanmasında bağlı ortaklıklar, maliyet ya da özkaynak yöntemlerinden birine göre muhasebeleştirilmek zorundadır.

TMS 10.4.(ii)'e göre, ana ortaklığın borçlanma araçlarını ya da özkaynağa dayalı finansal araçlarının kamuya açık bir piyasada işlem görmüyor olması halinde konsolide mali tablolarını hazırlamak zorunda değildir. Bu durumda, bağlı ortaklıklarını konsolide etmek istemeyen işletmeler TMS 27'yi uygulayacaklardır. TMS 27'ye göre işletmeler bağlı ortaklıklarını, iştiraklerini ve müşterek kontrol edilen işletmelerini (iş ortaklıklarını) maliyet, gerçeğe uygun değer ya da özkaynak yöntemlerinden birine göre muhasebeleştirirler. Özkaynak yöntemi tercih edilirse, uygulama TMS 28'e göre kıyasen yapılır.

#### □ İş Ortaklıkları

TMS 28 ve BOBİ FRS bölüm 11'e göre, yatırım yapılan işletme, müşterek kontrol edilen işletme konusunda ise sonraki ölçümler maliyet ya da özkaynak yöntemlerine göre yapılabilir. Eğer, özkaynak yöntemi tercih edilirse, uygulama iştiraklerdeki yatırımlarla birebir aynıdır. Bu nedenle, çalışmanın bundan sonraki bölümünde, konsolidasyona tabi olmayan bağlı ortaklıklar, müşterek kontrol edilen işletmeler ve iştirakler, bir bütün olarak iştiraklerdeki yatırımlar kavramı adı altında ortak olarak anlatılmıştır.

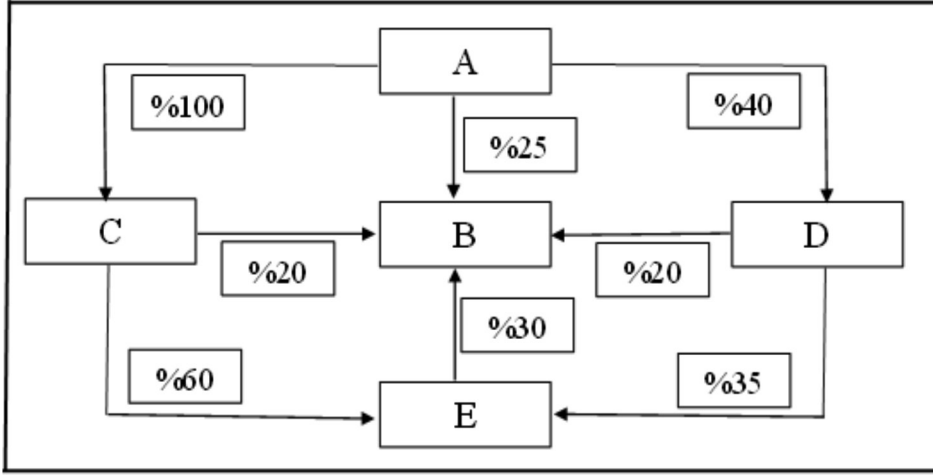
Özkaynak yönteminin uygulaması BOBİ FRS 10 No'lu İştiraklerdeki Yatırımlar bölümünde de benzer olarak ele alınmıştır. Ancak özkaynak yönteminin uygulamasında özellikle iştirak payının hesaplanmasında iki standart birbirinden ayrılmaktadır. Bu hususlar çalışmanın özellikli işlemler başlığı altında ele alınmıştır.

## 5. ÖZKAYNAK YÖNTEMİNDE ÖZELLİK ARZ EDEN İŞLEMLER

### 5.1. İştirak Payının Hesaplanması

TMS/TFRS açısından iştirak veya iş ortaklığı payının hesaplanmasında ana ortaklığın ve ana ortaklığın sahip olduğu bağlı ortaklıkların iştirak veya iş ortaklıklarındaki paylarının toplamı dikkate alınır. Ana ortaklığın iştirak veya iş ortaklıklarının sahip olduğu paylar ise göz ardı edilir (TMS 28, md.27). Bu hüküm BOBİ FRS 10 İştiraklerdeki Yatırımlar bölümünde daha geniş kapsamlı olarak ele alınmıştır. BOBİ FRS'de pay hesaplamasında doğrudan veya dolaylı bağlı ortaklıkların söz konusu iştirakteki payı dikkate alınmaktadır (BOBİ 10, md.21a). Buna göre, TMS/TFRS ve BOBİ FRS açısından iştirakteki payın hesaplanmasında ana ortaklık ve bu ana ortaklığın bağlı ortaklıklarının payı dikkate alınmakta fakat ana ortaklığın iştiraklerinin, ilgili iştirakteki payı dikkate alınmamaktadır. Ayrıca, BOBİ FRS'de iştirak payının hesaplanmasında dolaylı bağlı ortaklıklarının da mevcut iştirakteki payı dikkate alınmaktadır.

**Örnek 1:** A ana ortaklığına ait iştirak ve bağlı ortaklıkların durumu Şekil 1’de verilmiştir. B işletmesi A işletmesinin iştiraki durumundadır ve 100.000 TL kar elde ettiği saptanmıştır. A işletmesi özkaynak yöntemini kullanmaktadır.



**Şekil 1: A Ana Ortaklığı Yatırımlarına İlişkin Bilgiler**

Şekil 1’e göre A Ana Ortaklığı B işletmesinin paylarının yüzde 25’ine sahiptir. Aynı zamanda C işletmesinin paylarının tamamına ve D işletmesinin paylarının yüzde 40’ına sahiptir. C işletmesi A işletmesinin doğrudan bağlı ortaklığı iken D işletmesi A işletmesinin doğrudan iştiraki konumundadır. E İşletmesi, C işletmesinin doğrudan bağlı ortaklığı aynı zamanda da A işletmesinin dolaylı bağlı ortaklığı konumundadır.

Bu açıklamalar çerçevesinde TMS/TFRS’ye göre A işletmesinin (ana ortaklık) B işletmesindeki iştirak payı  $(0,25 + (0,20 \times 1,00)) =$  yüzde 45 şeklinde hesaplanır. Bu hesaplama göre, B işletmesinin elde ettiği 100.000 TL’lik net karın 45.000 TL’si A işletmesine ait olup, özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilmesi gerekir.

BOBİ FRS Bölüm 10 madde 21’e göre A işletmesinin B iştirakindeki payının hesaplanmasında; C işletmesinin B işletmesi üzerindeki payları dikkate alınır. Çünkü C işletmesi A işletmesinin doğrudan bağlı ortaklığı konumundadır. Aynı zamanda C işletmesinin bağlı ortaklığı olan E işletmesinin B işletmesindeki payı da A işletmesinin iştirak payının hesaplanmasında dikkate alınır. E işletmesi dolaylı olarak A işletmesinin bağlı ortaklığı konumundadır. Dolayısıyla, D işletmesinin B işletmesinde sahip olduğu paylar, A işletmesinin iştirak payının hesaplanmasında dikkate alınmaz. Burada D işletmesi iştirak konumundadır.

Bu açıklamalar çerçevesinde BOBİ FRS’ye göre A ana ortaklığının B iştirakindeki payı  $(0,25 + (0,20 \times 1,00)) + (0,30 \times 0,60 \times 1,00) =$  yüzde 63 şeklinde hesaplanır. B işletmesinin elde ettiği 100.000 TL’lik net karın 63.000 TL’si A işletmesine aittir.

Bu açıklamalara göre, iştirak payının hesaplanmasında BOBİ FRS'nin TMS 28'e göre konuyu daha geniş çerçeveden ele aldığı görülmektedir.

## 5.2. Özkaynak Yönteminde Eliminasyon

TMS 28'e göre, bir işletme (konsolide edilen bağlı ortaklar dahil) ile iş ortaklığı veya iştiraki arasında meydana gelen işlemlerden (aşağı yönlü-yukarı yönlü) kazanç ve kayıplarını yalnızca ilişkili olmayan yatırımcıların payı ölçüsünde finansal tablolarına dahil eder. Yukarı yönlü işlemler yatırımcı işletmeye yapılan varlık satışlarını ifade etmektedir. Aşağı yönlü işlemler ise yatırım yapan işletmenin iş ortaklığı veya iştirakine yaptığı varlık satışları veya aynı sermaye katkılarını ifade etmektedir. Yatırımcı işletme iştirak veya iş ortaklığının aşağı veya yukarı yönlü işlemlerden elde ettiği kar veya zararı elimine eder (TMS 28, md.28). Bu hüküm BOBİ FRS 10 İştiraklerdeki Yatırımlar bölümünde ise 21. Maddenin e bendinde benzer şekilde düzenlenmiştir (BOBİ 10, md. 21e).

### Aşağı Yönlü İşlem

TMS 28, md. 28'e göre aşağı yönlü işlemler, yatırımcı işletmenin iştiraki veya iş ortaklığına yapmış olduğu varlık satışı veya aynı sermaye katkılarını ifade etmektedir. Yatırım yapan işletmenin iştiraki veya iş ortaklığına yaptığı varlık satışlarının veya aynı sermaye katkılarının elimine edilmesi gerekmektedir.

**Örnek 2:** A işletmesi B işletmesinin oy haklarının yüzde 30'unu 01.06.2021 tarihinde satın almıştır. A işletmesi 2022 yılında iştiraki olan B işletmesine maliyeti 50.000 TL olan ticari malı 80.000 TL'ye satmıştır. A işletmesi, ortaklık yatırımlarındaki paylarını Kar/Zarara yansıtılmayacak Özkaynak unsuru olarak kabul etmektedir.

1.durum: B işletmesi aldığı ticari malı henüz satmamıştır.

2.durum: B işletmesi aldığı ticari malın yarısını 60.000 TL'ye başka bir işletmeye satmış, 20.000 TL net kar mali tabloya yansıtmıştır.

3.durum: B işletmesi aldığı ticari malın tamamını 120.000 TL'ye başka bir işletmeye satmış ve 40.000 TL net kar mali tabloya yansıtmıştır.

**1.durumun yorumu:** B işletmesi aldığı ticari malı henüz satmadığı için, grup içinde A işletmesinin elde ettiği 30.000 TL satış karı henüz gerçekleşmemiş kar niteliğindedir. B işletmesi dışarıya gerçekleştirmediği için, A işletmesinin gerçekleşmemiş karı elimine etmesi gerekir. Buna göre, A işletmesi B işletmesinin net karından gerçekleşmemiş karı düşer ( $0 - 30.000 = - 30.000$  TL) bulunan 30.000 TL zararın yüzde 30'u A işletmesinin kayıtlarına yansıtılır. Bu durumda, 567 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Gelirlerinden (Giderlerinden) Paylar Hesabı 9.000 TL borçlandırılır, karşılığında 210 İştiraklerdeki yatırımlar hesabı 9.000 TL alacaklandırılır.

**2.durumun yorumu:** B işletmesinin A'dan aldığı ticari malın sadece yarısını grup dışına satması nedeniyle, A işletmesinin elde ettiği karın yarısı gerçekleşmemiş kar niteliğindedir. Bu durumda, B işletmesinin net karından gerçekleşmemiş kar olan 15.000 TL'nin elimine edilmesi gerekir. Buna göre, A işletmesi, B işletmesinin net karından gerekli eliminasyonu yaptıktan sonra kalan ( $20.000 - 15.000 =$

5.000 TL'yi iştirak payı ölçüsünde ( $5.000 * 0,30 = 1.500$  TL) kendi kayıtlarına yansıtır. Bu durumda, 210 İştiraklerdeki Yatırımlar hesabı 1.500 TL borçlandırılırken, 557 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Gelirlerinden (Giderlerinden) Paylar Hesabı 1.500 TL alacaklandırılır.

**3.durumun yorumu:** B işletmesi A'dan aldığı malın tamamını grup dışına satmıştır. Bu durumda, A işletmesi için gerçekleşmemiş kar yoktur. Buna göre, A işletmesi B işletmesinin net karının iştirak payı kadar (0,30'unu) kısmını yani  $20.000 * 0,30 = 6.000$  TL'yi kendi kayıtlarında özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirir. Bunun için, 210 İştiraklerdeki Yatırımlar hesabı 6.000 TL borçlandırılırken, 557 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Gelirlerinden (Giderlerinden) Paylar Hesabı 6.000 TL alacaklandırılır.

Yukarıda anlatılan her üç durumun muhasebeleştirilmesi BOBİ FRS ve TMS açısından aynıdır.

### Yukarı Yönlü İşlem

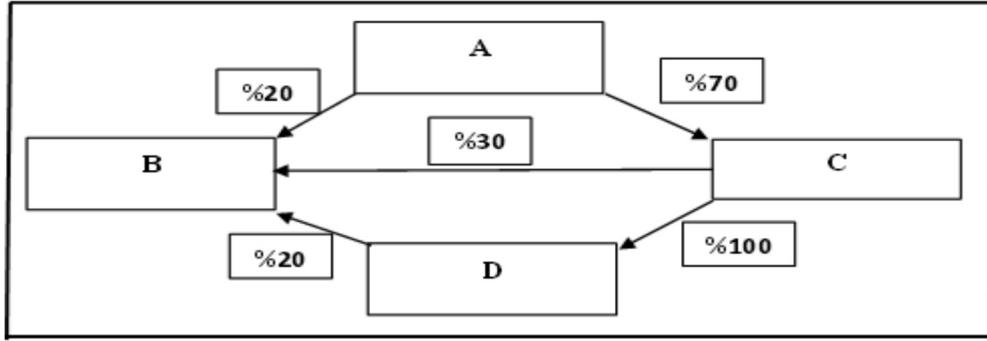
TMS 28, md. 28' e göre yukarı yönlü işlem, iştirak veya iş ortaklığının yatırımcı işletmeye yaptığı varlık satışlarını ifade etmektedir. İştirak veya iş ortaklığının yatırım yapan işletmeye yaptığı varlık satışlarının elimine edilmesi gerekmektedir.

**Örnek 3:** A işletmesi B işletmesinin oy haklarının yüzde 30'unu 2021 yılında satın almıştır. B işletmesi A işletmesinin iştiraki konumundadır. İştirak B 2022 yılında, A işletmesine elinde bulunan demirbaş 100.000 TL'ye satmıştır. Demirbaşın net defter değeri 90.000 TL'dir. A işletmesi aldığı demirbaş işletmede kullanmaktadır. B işletmesinin 2022 yılında dönem net karı 30.000 TL'dir. Özkaynak yöntemini tercih eden A işletmesi aşağıdaki durumlarda nasıl hareket etmesi gerektiğini yorumlayınız.

İştirak B, 2022 yılı sonunda 30.000 TL net kar elde etmiştir. Bu net karın 9.000 TL'si ( $30.000 * 0,30$ ) A işletmesinin payıdır. Bu karın içerisinde iştirakin A işletmesine demirbaş satışı sonucu oluşan 10.000 TL'lik kar rakamı da bulunmaktadır. Demirbaş halihazırda A işletmesinde kullanıldığı için bu demirbaş a ait satış karının elimine edilmesi gerekir. B işletmesinin karı olan 30.000 TL'den demirbaş a ait 10.000 TL'lik satış karı düşüldüğünde 20.000 TL'lik kalacaktır. Bu kalan kar iştirak payı ölçüsünde ( $20.000 * 0,30 = 6.000$ ) A işletmesinin kayıtlarına özkaynak yöntemine yansıtılacaktır.

Yukarıdaki olayda, A işletmesi, 210İştiraklerdeki Yatırımlar hesabını 6.000 TL borçlandırırken, 557 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Gelir ve Giderlerinden Paylar Hesabı 6.000 TL alacaklandırılır. Bu kayıt hem BOBİ FRS hem de TMS açısından aynıdır.

**Örnek 4:** A işletmesi B işletmesinin hisse senetlerinin yüzde 20'sini 2021 yılında satın almıştır. Aynı tarihte A işletmesi C işletmesinin yüzde 70'ini satın almıştır. C işletmesi B işletmesinin paylarının yüzde 30'una, D işletmesinin yüzde 100'üne sahiptir. D işletmesi ise B işletmesinin paylarının yüzde 20'sine sahiptir. Bu ilişki şekil 2'de sunulmuştur.



**Şekil 2: A Ana Ortaklığı Yatırımları**

A işletmesi 2022 yılında B işletmesine maliyeti 70.000 TL olan ticari malı 90.000 TL'ye satmıştır. B işletmesi ise aldığı ticari malın yarısını 60.000 TL'ye başka bir işletmeye satmış diğer yarısı ise 2022 dönemi sonunda stoklarında kalmıştır. B işletmesinin 2022 yılı dönem sonu karı 40.000 TL'dir. A işletmesi politika gereği iştirak yatırımlarından doğan gelirleri doğrudan K/Z hesaplarına aktarmaktadır.

#### **TMS 28'e göre yorum:**

A işletmesi maliyeti 70.000 TL olan ticari malı 90.000 TL'ye iştiraki olan B işletmesine satarak 20.000 TL kar elde etmiştir. İştiraki olan B işletmesi ise aldığı ticari malların yarısını başka bir işletmeye satarak 15.000 TL kar elde etmiştir. Ancak iştirak B, A işletmesinden aldığı ticari malın yarısını henüz satmamıştır. Bu ticari malların iştirakin stoklarında bulunduğu için A işletmesi açısından gerçekleşmemiş kar barındırmaktadır. Bu durumda A işletmesinin iştirake yaptığı satış sonucu elde ettiği 20.000 TL'lik karın 10.000 TL'si gerçekleşmemiş kar sayılıp bu tutarın ana ortaklığa düşen kısmının elimine edilmesi gerekmektedir. Burada önemli olan husus A işletmesinin B iştirakindeki pay oranının hesaplanmasıdır. TMS/TFRS'ye göre A işletmesinin iştirak payı, kendi payı olan yüzde 20 ile bağlı ortaklığı C'nin sahip olduğu paydan kendine düşen kısım olan yüzde 21'in ( $0.70 \times 0.30$ ) toplamı kadar olacaktır. Dolayısıyla TMS/TFRS'ye göre iştirak B'nin 40.000 TL olan net karından gerçekleşmemiş kar olan 10.000 TL elimine edildikten sonra kalan 30.000 TL iştirak payı ölçüsünde ( $30.000 \times 0,41 = 12.300$  TL) A'nın kayıtlarına özkaynak yöntemine göre yansıtılacaktır.

TMS'ye göre yapılacak kayıta, 210 İştiraklerdeki Yatırımlar Hesabı 12.300 TL borçlandırılırken, 645 Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımların Karlarından Paylar Hesabı 12.300 TL alacaklandırılır.

#### **BOBİ FRS 10'a göre yorum:**

BOBİ FRS'ye göre iştirak payı, A işletmesinin kendi payı ile bağlı ortaklıklarının doğrudan ya da dolaylı sahip olduğu iştirakteki payını toplanarak hesap edilir. A işletmesinin iştirak payı, kendi payı olan yüzde 20, bağlı ortaklığı C'nin sahip olduğu paydan kendine düşen kısım olan yüzde 21 ( $0.70 \times 0.30$ ) ve dolaylı olarak bağlı ortaklığı olan D işletmesinin sahip olduğu paydan kendine düşen kısım olan yüzde 14'tür ( $0.70 \times 0.20 \times 1,00$ ). Buna göre, A işletmesinin iştiraki olan B işletmesindeki iştirak payı yüzde 55 olmaktadır. Dolayısıyla BOBİ FRS'ye göre gerçekleşmemiş kar olan 10.000 TL'nin eliminasyonu

sonucunda bulunan 30.000 TL'nin yüzde 55'i ( $30.000 * 0,55 = 16.500\text{TL}$ ) A işletmesinin kayıtlarına yansıtılması gerekir.

Buna göre A işletmesi özkaynak yöntemine göre; 210 İştiraklerdeki Yatırımlar Hesabını 16.500 TL borçlandırırken, 645 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Karlarından Paylar Hesabı 16.500 TL alacaklandırılması gerekir.

### **Çift Yönlü İşlem**

Çift yönlü işlem kavramı standartlarda yer almamaktadır. Ancak yatırımcı işletme ile iştirak veya iş ortaklığı arasında karşılıklı olarak varlık satışları gerçekleşebilmektedir. Yatırımcı işletme ile iştirak veya iş ortaklığının karşılıklı olarak birbirine yaptığı varlık satışları çalışmada çift yönlü işlem olarak adlandırılmıştır.

**Örnek 5:** A işletmesi B işletmesinin yüzde 30'unu 50.000 TL'ye satın almıştır. 2022 yılında, A işletmesi B işletmesine 50.000 TL maliyetli ticari malı 40.000 TL'ye satmıştır. Aynı yıl içinde B işletmesi de A işletmesine 30.000 TL maliyetli 10.000 TL birikmiş amortismanı olan demirbaşı 15.000 TL'ye satmıştır. A işletmesi satın aldığı demirbaşları kullanmaya başlamıştır. B işletmesi, A işletmesinden satın aldığı ticari malların tamamını 46.000 TL'ye grup dışına satmıştır. B işletmesinin dönem sonundaki net karı 7.000 TL hesaplanmıştır. A işletmesi muhasebe politikası olarak, iştirak payı ölçüsünde gelen, özsermaye artışlarını kar dağıtımında kullanmamaktadır.

Bu olayda yukarı yönlü gerçekleşen işlemde demirbaş satışından ötürü gerçekleşmemiş 5.000<sup>1</sup> TL satış zararı mevcuttur. Aşağı yönlü işlemde ise malın tamamı grup dışına satılmış olduğundan gerçekleşmemiş kar/zarar yoktur. Bu durumda, iştirak B'nin net karı olan 7.000 TL'den gerçekleşmemiş zarar toplamı olan 5.000 TL elemine edilir. Kalan net kar 12.000<sup>2</sup> TL olarak hesaplanır. A işletmesi kalan 12.000 TL net karın yüzde 30'u olan 3.600 TL'yi kendi kayıtlarına özkaynak yöntemine göre yansıtması gerekir.

Buna göre, 210 İştiraklerdeki Yatırımlar Hesabı 3.600 TL borçlandırılırken, 557 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Özkaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden (Giderlerden) Kar veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar hesabı 3.600 TL alacaklandırılması gerekir. Bu kayıt, TMS ve BOBİ FRS'yi kullanan işletmelerde aynıdır.

### **5.3. Yatırım Tutarını Aşan Zararlar**

Özkaynak yöntemine göre ana ortaklık, iştirakinin elde etmiş olduğu kar veya zarardan kendi payına düşen kısmını finansal tablolara yansıtmaktadır. Ticaretin olağan akışı içerisinde yatırım yapılan bir iştirakin zarar etmesi de doğaldır. Bu zararların da ana ortaklık tarafından iştirakin defter değerini azaltacak şekilde finansal tablolara payı ölçüsünde yansıtılması gerekir.

1 Satılan demirbaşın net defter değeri 20.000 (30.000-10.000) TL'dir. Bu demirbaş 15.000 TL'ye satılmış ve 5.000 TL'lik gerçekleşmemiş satış zararı oluşmuştur.

2 İşletmenin dönem net karı 7.000 TL'dir. Demirbaş satışından dolayı gerçekleşmemiş 5.000 TL zararın ilave edilmesi ile net kar 12.000 TL olmuştur.



TMS 28'e göre, bir işletmenin iştiraki veya iş ortaklığının zarar etmesi durumunda işletmeye düşen pay, yatırım yapılan işletmedeki toplam payına eşit ya da bu payın üstünde ise kendi payına düşen zarar tutarını finansal tablolara yansıtmaZ. Yatırım yapan işletmenin payı sifira indikten sonra ek zarar karşılığı ayrılması ve bu borç tutarının muhasebeleştirilmesi için işletmenin yasal veya zimni kabulden doğan yükümlülüğe maruz kalmış olması gerekir (TMS 28, md.38-39).

Bu hüküm BOBİ FRS 10 İştiraklerdeki Yatırımlar bölümünde 21. Maddenin 3 bendinde benzer şekilde düzenlenmiştir. İştirakin daha sonra kâr etmesi söz konusu olursa, yatırımcı, kârdaki payını, yalnızca, kârdaki payı muhasebeleştirilmemiş zarardaki payına eşit olduktan sonra muhasebeleştirmeye devam eder (BOBİ 10, md.21ğ).

**Örnek 6:** A ana ortaklığı B işletmesi paylarının yüzde 40'ını 250.000 TL bedel ile 2020 yılında banka aracılığıyla satın almıştır. A ana ortaklığı B iştirakinin yükümlülüklerine karşı ek bir taahhütte bulunmamıştır. 2021 yılında B işletmesi 750.000 TL zarar etmiştir. 2022 yılında ise 500.000 TL kar elde etmiştir. 2021 ve 2022 yıllarında gerçekleşmemiş kar ya da zarar yoktur.

2021 Yılı B İşletmesi zararı: 750.000 TL

A İşletmesinin payına düşen kısım:  $750.000 \times 0,40 = 300.000$  TL.

2021 yılında B işletmesinin elde etmiş olduğu 750.000 TL'lik zararın 300.000 TL'lik kısmı A işletmesine aittir. Ancak A işletmesinin finansal tablolarında iştirak yatırım tutarı 250.000 TL gözükmektedir. İşletme yükümlülüklerine karşı ek taahhütte bulunmadığı için zararın en fazla 250.000 TL'lik kısmını finansal tablolara yansıtılabilmektedir.

Bu durumda, A işletmesi 2023 yılı kayıtlarında özkaynak yöntemine göre, 655 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Zararlarından Paylar Hesabını 250.000 TL borçlandırırken, 210 İştiraklerdeki Yatırımlar Hesabı 250.000 TL alacaklandırılması gerekir. BOBİ FRS ve TMS'ler açısından kayıt aynıdır.

2022 yılı B işletmesi karı: 500.000 TL

A İşletmesinin payına düşen kısım:  $500.000 \times 0,40 = 200.000$  TL.

2022 yılında iştirak 500.000 TL kar elde etmiştir. Bu durumda A işletmesinin kendi payına düşen kısım olan 200.000 TL'yi finansal tablolarda sunması gerekmektedir. Ancak 2021 yılından finansal tablolara almadığı 50.000 TL<sup>3</sup> muhasebeleştirilmemiş zararı bulunmaktadır. Bu tutar eşitlendikten sonraki 150.000 TL finansal tablolara yansıtılması gerekir.

Bu durumda, 2022 yılı kayıtları içinde 210 İştiraklerdeki Yatırımlar Hesabı 150.000 TL borçlandırılırken, 645 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Karlarından Paylar hesabı 150.000 TL alacaklandırılması gerekir. BOBİ FRS ve TMS'ler açısından kayıt aynıdır.

Benzer örnekte işletme iştirakin yükümlülüklerine karşı 75.000 TL taahhütte bulunduğu varsayımına göre hareket edildiğinde, taahhütte bulunulan tutar A işletmesi için koşullu yükümlülüktür. Bu tutarın

3 2021 yılında A işletmesinin payına düşen zarar 300.000 TL olmasına rağmen ek taahhütte bulunulmadığı için yatırımın defter değeri olan 250.000 TL kaydedilmiştir. Aradaki fark olan 50.000 TL ise 2022 yılında dikkate alınmıştır.

TMS 37 ve BOBİ FRS Bölüm 19 ‘Karşılıklar, Koşullu Borçlar Ve Koşullu Varlıklar’ standardına göre dipnotlarda açıklanması gerekmektedir (TMS 37, md.27-28; BOBİ FRS 19, md.20). Bu durumda A işletmesi 2022 yılında elde edilen zarardan iştirakin defter değerini aşan kısım olan 50.000 TL’yi borç olarak muhasebeleştirecektir.

Buna göre, 655 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Zararlarından Paylar hesabı 300.000 TL borçlandırılırken, 210 iştiraklerdeki Yatırımlar Hesabı 250.000 TL ve 332Bağlı Ortaklıklara, İştiraklere ve Müşterek Girişimlere Borçlar Hesabı 50.000 TL alacaklandırılır.

2022 yılında ise kar edildiği için iştirake olan yükümlülüğün iptal edilmesi ile kalan tutar olan 150.000 TL’nin iştirakler hesabına alınması gerekmektedir.

Bu durumda, 210 İştiraklerdeki Yatırımlar Hesabı 150.000 TL ve 332Bağlı Ortaklıklara, iştiraklere ve Müşterek Girişimlere Borçlar Hesabı 50.000 TL borçlandırılırken, 645 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Karlarından Paylar Hesabı 200.000 TL alacaklandırılır.

#### **5.4. İştirakin Finansal Tablo Tarihinin Farklı Olması**

TMS 28, madde 34’e göre, yatırım yapan işletmenin raporlama tarihi ile iştirak veya iş ortaklığının raporlama tarihi farklı ise, iştirak veya iş ortaklığının raporlama tarihi ile yatırım yapan işletmenin finansal tablolarının hazırlandığı tarih arasında gerçekleşen önemli olay ve işlemlerin etkileri yansıtılarak gerekli düzeltmeler yapılır. Bu düzeltmeler, yatırım yapan işletme ile iş ortaklığı veya iştirakinin raporlama dönemi sonu arasındaki farkın üç aydan fazla olması durumunda önemlilik arz eder. Raporlama dönemlerinin uzunluğunun ve raporlama tarihleri arasındaki her türlü farklılığın dönemler itibariyle aynı olması gerekir. Aynı konu, BOBİ FRS 10.bölüm 21.madde f bendinde benzer şekilde yer almaktadır.

**Örnek7:** A işletmesinin 31.12.2023 tarihli finansal durum tablosunda özsermaye artışı 100.000 TL gözükmektedir. İş ortaklığı olan B işletmesinin en yakın zamandaki 31.06.2023 tarihli finansal durum tablosunda özsermaye artışı 50.000 TL gözükmektedir. İş ortaklığının takvim yılı ana ortaklıktan farklıdır. Bu nedenle, B işletmesinden son 6 aylık (Temmuz-Aralık 2023) önemli işlemlerle ilgili mali veriler istenmiştir. Gelen verilerde, son altı ayda B işletmesinin 20.000 TL net kar elde ettiği aynı zamanda 10.000 TL iştiraklerden yeniden değerlendirme artış fonu hesapladığı böylece özsermaye artışının 30.000 TL olarak gerçekleştiği görülmüştür. B işletmesinin ilk 6 aylık (Temmuz-Aralık 2022) ara dönem mali tablolarında özsermaye artışı 15.000 TL gözükmektedir. A’nın iştirak payı yüzde 40’tur. Muhasebe politikası olarak iştirak payından gelen özsermaye artışları, iştirakin elden çıkarılması durumunda kar dağıtımına konu edilmesi şeklindedir.

Bu durumda, A işletmesi, B işletmesinin 31.06.2023 tarihli finansal durum tablosu 31.12.2023 tarihi itibariyle düzeltilmesi gerekir.

31.06.2023 itibariyle özsermaye artışı 50.000 TL

Temmuz-Aralık 2022 özsermaye artışı -15.000 TL

Temmuz-Aralık 2023 özsermaye artışı +30.000 TL

31.12.2023 itibariyle özsermaye artışı =65.000 TL

A işletmesine düşen pay: 65.000 TL \* 0,40 = 26.000 TL

Buna göre, 211 Müşterek Kontrol Edilen İşletmeler Hesabı 26.000 TL borçlandırılırken, 567 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Özkaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden (Giderlerden) Kar veya Zararda Sınıflandırılacak Paylar hesabı 26.000 TL alacaklandırılır. TMS ve BOBİ FRS’de kayıt aynıdır.

### 5.5. İştirakin Uyguladığı Muhasebe Politikasının Farklı Olması

TMS 28 madde 36’ya göre, yatırım yapan işletme ile iş ortaklığı veya iştirakin benzer işlemler ve koşullardaki olaylar için farklı muhasebe politikaları kullanması durumunda özkaynak yöntemi uygulanırken, iştirak veya iş ortaklığının muhasebe politikalarının yatırım yapan işletmenin muhasebe politikaları ile gerekli düzenlemeler yapılarak uyumlu hale getirmesi gerekir. Aynı konu BOBİ FRS 10.bölüm, 21.madde, g bendinde benzer şekilde yer almaktadır.

**Örnek 8:** Konsolide mali tablo hazırlamak zorunda olmayan A işletmesi bağlı ortaklıkları dışındaki tüm varlıklarını maliyet yöntemi ile izlemektedir. Bağlı ortaklıklarını ise özkaynak yöntemine göre izlemektedir. A işletmesi B işletmesinin yüzde 30’una sahiptir. B işletmesi 2022 yılı net karını 50.000 TL olarak açıklamıştır. Yapılan incelemede B işletmesinin tüm varlıklarını maliyet yöntemi ile izlediği öğrenilmiştir. B işletmesinin 2022 yılı bilançosu incelendiğinde 100.000 TL defter değerli iştirak (C İşletmesi) tespit edilmiştir. B işletmesinin C deki iştirak payı yüzde 20’dir. C işletmesinin 2021 yılı finansal durum tablosunda net kar 50.000 TL olarak tespit edilmiştir.

A işletmesi, B işletmesini özkaynak yöntemi ile izleyebilmesi için, B işletmesinin muhasebe politikalarının, A işletmesi ile uyumlu olması gerekir. Uyumlu olmayan tek hesap iştirak hesabıdır. Buna göre B işletmesi iştiraklerdeki yatırımlar için özkaynak yöntemini seçmiş olsa idi C işletmesinin 2021 yılı net karının yüzde 20’si olan 10.000 TL B işletmesinin 2022 yılı net karına artı olarak yansıtılacak böylece B işletmesinin 2022 yılı mali tablosunda iştirakler hesabı 110.000 TL, net kar 60.000 TL (50.000 + 10.000) gözükecekti. A işletmesi B işletmesinin mali tablosunu bu şekilde çalışma kâğıdı üzerinde düzelttikten sonra 60.000 TL olması gereken net karın yüzde 30’u olan 18.000 TL’yi kendi kayıtlarına yansıtacaktır.

Bu şekilde yapılacak kayıta, A işletmesi 210 İştiraklerdeki Yatırımlar hesabını 18.000 TL borçlandırırken, 645 Özkaynak Y. İzlenen Yatırımlardaki Kazançlardan Paylar Hesabını 18.000 TL alacaklandırması gerekir. TMS ve BOBİ FRS’de kayıt aynıdır.

### 5.6. İştiraklerde Değer Düşüklüğü

Değer düşüklüğü karşılığı genelde maliyet yönetiminin kullanılması halinde ortaya çıkmakla birlikte, özkaynak yönteminin kullanılması durumunda da iştirakin defter değerinin piyasa değerinin altına düşüp düşmediğinin kontrol edilmesi gerekmektedir. TMS’deki anlatımıyla, İştirak ve iş ortaklığı yatırımlarından kaynaklanan zararlarında finansal tablolara alınması dahil olmak üzere, Özkaynak yönteminin uygulanmasından sonra işletme, iştirak veya iş ortaklığındaki net yatırımının değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığını piyasa değerine göre test eder (TMS 28, md.40). İştiraklerde değer düşüklüğünün testi için TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü standardı hükümleri kullanılır. İştirak ediniminde şerefiye

ayrı olarak raporlanmamaktadır. Şerefiye net yatırımın defter değerinin bir bölümünü oluşturur ve ayrı olarak değer düşüklüğü testine tabi tutulmaz (TMS 28, md.42). TMS 36 hükümlerine göre yatırımın geri kazanılabilir tutarı (gerçeğe uygun değerden satış maliyeti düşülmesi sonucu bulunan tutar ile kullanım değerinden büyük olanı) ile defter değeri karşılaştırılarak değer düşüklüğü testi yapılmaktadır. Bu hükmün BOBİ FRS’de de benzer şekilde ele alınmıştır.

**Örnek 9:** A işletmesi 31.06.2022 tarihinde, B işletmesinin hisse senetlerinin yüzde 35’ini 150.000 TL’ye satın almıştır. İştirakin defter değeri (özkaynak yöntemi uygulaması sonucunda) 31.12.2023 itibariyle 180.000 TL’ye çıkmıştır. Aynı tarihte, İştirakin gerçeğe uygun değeri 156.000 TL, tahmini satış masrafı 1.000 TL ve kullanım değeri 150.000 TL’dir.

Satış maliyeti düşülmüş gerçeğe uygun değer: 155.000 TL.

Kullanım Değeri: 150.000 TL.

Geri Kazanılabilir Değer: 155.000 TL<sup>4</sup>.

Buna göre, iştirakin defter değerine ile geri kazanılabilir değer karşılaştırıldığında iştirakin değerinde 25.000 TL’lik (180.000 TL-155.000 TL) değer düşüklüğü göze çarpar.

Bu durumda, 656 Ortaklıklardaki Yat. Kaynaklanan Gider ve Zararlar Hesabı 25.000 TL borçlandırılırken, 219 Ortaklıklardaki Yat. Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabı 25.000 TL alacaklandırılması gerekir. Bir sonraki dönemde değer artışı tespit edilirse, önce bu değer düşüklüğü karşılığının yok edilmesi gerekir.

### **5.7. Özkaynak Yönteminde Ertelenmiş Vergi Etkisi**

Vergi otoritesi, vergi istismasını önlemek, bölgeler arası kalkınma farklılıklarını ortadan kaldırmak, alacağı vergiyi teminat altına almak ve bazı sektörlerin gelişimi teşvik etmek amacıyla işletmelere vergi istisnaları ve indirimleri uygulamaktadır. Benzer şekilde bazı giderleri hiç kabul etmezken bazı gelirlerinde tanınma zamanını farklı bir döneme alabilmektedir. Bu faktörler muhasebe kuralları esas alınarak saptanan muhasebe karı ile vergi kuralları esas alınarak saptanan mali kar arasında farklılıklara neden olmaktadır. Bu farklar ise geçici fark ve sürekli fark olarak tanımlanmaktadır (TMS 12, BOBİ FRS Bölüm 23). Bu farklar üzerinden hesaplanan vergi etkisi, ertelenmiş vergi olarak tanımlanmaktadır. Ertelenmiş vergi etkisinin sunumu, TMS’leri uygulayan işletmeler ile BOBİ FRS’leri uygulayan büyük işletmeler için zorunlu iken, BOBİ FRS’leri uygulayan orta boy işletmeler için isteğe bağlıdır (BOBİ FRS 23, md.3). KÜMİ FRS’yi kullanan işletmeler için ise ertelenmiş vergi etkisinin sunumu zorunlu değildir.

Vergi yasalarına göre hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilmesi zorunlu iken, TMS 28 ve BOBİ FRS 10’a göre iştiraklerin değerini ‘Özkaynak Yöntemi’ ile tespit etmek mümkündür. Bu durum muhasebe değeri ile vergi değerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu farklılık finansal raporlama standartlarına göre ertelenmiş vergi etkisinin doğmasına neden olur. İştirak tarafından kar dağıtım kararı alınmadığı

4 Geri kazanılabilir değer, satış maliyeti düşülmüş gerçeğe uygun değer ile kullanım değerinden büyük olandır.

sürece iştirakin özkaynaklarında değişime neden olan net kar ya da net zarar ertelenmiş vergi etkisine sebep olacaktır. Ancak, dağıtılması muhtemel net kar üzerinden ertelenmiş vergi etkisi hesaplanırken vergi oranını yüzde 10 almak gerekir (GVK mad.94). Bunun nedeni, kar dağıtımının yüzde 10 oranında stopaja tabi olması, kurum vergisi açısından ise istisna gelir kapsamında olmasıdır (KV madde 5(1)).

Bir başka özellik arz eden durumda iştiraklerin elden çıkarılması durumudur. İştiraklerin elden çıkarılması durumunda muhasebe değeri ile vergi değeri farklılaşmaktadır. Kurumlar Vergisi Kanunu madde 5(1)'de en az 2 yıl süre ile elde tutulan iştirak yatırımlarının koşulları sağlaması durumunda satıştan elde edilen kazançların yüzde 75'inin istisna kapsamında olduğu belirtilmiştir. Bu durumda ana şirket iştirak yatırımlarını 2 yıldan daha az süredir elde tutuluyorsa vergi etkisi özsermaye değişiminin tamamı üzerinden, 2 yıldan daha fazla süredir elde tutuluyorsa vergi etkisi özsermaye değişiminin yüzde 25'i üzerinden hesaplanması gerekir. Ayrıca, iştirakin özkaynaklarındaki değişim hem net kar hem de yeniden değerlendirme artışlarından kaynaklanıyorsa vergi etkisinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir.

**Örnek 10:** A işletmesi, B işletmesinin yüzde 60'ını Temmuz 2018'de satın almıştır. B işletmesi önemsiz büyüklükte bir işletmedir. Bu nedenle, A işletmesi ortaklıklardaki yatırımlarını özkaynak yöntemiyle izlemekte ve özsermaye artışlarından gelen payları dağıtım konusu yapmaktadır. 2023 yılı sonunda iştirakin net varlıklarında 150.000 TL artış meydana gelmiştir. Bu artışın 100.000 TL'lik kısmı net kar, 50.000 TL'lik kısmı ise Maddi Duran Varlık yeniden değerlendirme artışıdır. 2023 yılında Kurumlar Vergisi oranı yüzde 23, kar dağıtımında stopaj oranı yüzde 10'dur.

Bu örnek olayda, toplam 150.000 TL net karın A işletmesine düşen payı 90.000 TL'dir. Bunun 60.000 TL'si net kardan, 30.000 TL'si yeniden değerlendirme artışından kaynaklanmaktadır. Bu durumda, net kar TMS 12 madde 2 uyarınca yüzde 10 oranında ( $60.000 * 0,10 = 6.000$  TL), yeniden değerlendirme artışları yüzde 25'lik kısmı yüzde 23 oranında ertelenmiş vergi yükümlülüğü taşırlar ( $30.000 * 0,25 * 0,23 = 1.725$  TL).

Buna göre, 212 Bağlı Ortaklıklar Hesabı 90.000 TL borçlandırılırken 557 Özkaynak Y. Değerlenen Yatırımların Özkaynaklarında Kaydettikleri Gelirlerden (Giderlerden) Kar veya Zararda Sınıflandırılmayacak Paylar hesabı 90.000 TL alacaklandırılır. Bunun yanında ayrıca vergi etkisi ile ilgili kaydın da yapılması gerekir. Buna göre, 559 Kar veya Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Özkaynaklarda Kaydedilen Birikmiş Gelirlere (Giderlere) İlişkin Vergiler hesabı 7.725 borçlandırılırken, 489 Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü Hesabı 7.725 alacaklandırılır.

Eğer, muhasebe politikası, özkaynak değişiminden gelen payların dağıtılmaması ve sermayeye ilave edilmesi yönünde olursa, yukarıdaki kayıta, vergi etkisi ortaya çıkmayacaktır. Çünkü, bu paylar hiçbir zaman vergilendirilmeyecektir. Ayrıca, ortaklık yatırımı ileri yıllarda elden çıkarılması durumunda, daha önce kayıtlara alınmış ertelenmiş vergi yükümlülüklerinin iptali gerekir.

## 6. SONUÇ

Ortaklık yatırımlarının özkaynak yöntemine göre muhasebeleştirilmesi son derece karmaşık ve hata yaptırılmaya müsaittir. Özkaynak yöntemi, iştiraklerdeki yatırımların yanında iş ortaklıkları (müşterek kontrol edilen işletmeler) ve istisnai hallerde bağlı ortaklıklar için kullanılabilir. Uygulayıcı ve eğitimcilerin bu konuyu ele alırken son derece dikkat etmeleri, ayrıntılı düşünceleri ve ayrıntı birçok hükmü dikkate almaları gerekmektedir. Dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, özkaynak yönteminin uygulanmasında TMS/TFRS ile BOBİ FRS arasında farklılıklar bulunmasıdır. Bir başka nokta ise hem muhasebeleştirmede kullanılan hesap planında hem de sunumda kullanılan finansal tablo şablonlarında farklılıkların olmasıdır.

Özkaynak yönetiminde, iştirak paylarının hesaplanması TMS/TFRS ve BOBİ FRS'ye göre farklılık göstermektedir. İştirak paylarının farklı esaslara göre hesaplanması karışıklığa neden olabilmektedir. BOBİ FRS'de iştirak payının hesaplanması daha kapsamlıdır. Bu durum, ortaklık yatırımlarının defter değerinin BOBİ'ler ile TMS'ler arasında farklı çıkmasına neden olmaktadır. Oysa, aynı ölçekteki iki büyük firmanın birinin Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluş (KAYİK) kapsamında, diğerinin BOBİ kapsamında olması ortaklık yatırımlarının defter değerinin farklı olmasına yol açacaktır. Defter değerinin farklı olması hem gerçeğe uygunluğu hem de karşılaştırılabilirliği bozmaktadır. KGK'nın iştirak paylarının hesaplanmasında kullanılan esasları, her iki FRS'de benzer yapması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

İştirak payının hesaplanmasındaki farklı hükümlere karşın, birçok konuda da TMS/TFRS'ler ile BOBİ FRS'lerin aynı hükümleri kabul ettiği görülmektedir. Aşağı ve yukarı yönlü işlemlerin elimine edilmesinde, gerçekleşmiş kar/zarar ile gerçekleşmemiş kar/zararların belirlenmesinde, ana şirket ile iştirakin farklı muhasebe politikaları kullanmasında, farklı hesap dönemlerine sahip olmalarında, ertelenmiş vergi etkisinin hesaplanmasında ve değer düşüklüklerinin belirlenmesinde benzer hükümler mevcuttur. Özkaynak yönteminin uygulanmasında birçok hükmün benzer olmasına rağmen, sadece iştirak payının hesaplanmasında farklılık olmasının nedeni anlaşılamamaktadır.

Özkaynak yönteminin uygulanmasında, karmaşa yaratan konulardan biri de iştirakin özsermayesinde meydana gelen artışların ya da azalışların kar ya da zararda mı yoksa özkaynakta mı izleneceğidir. Bu konu her iki FRS'de de işletme yönetiminin tasarrufuna bırakılmıştır. İşletme yönetiminin iştiraklerden gelen payları ortaklar arasında hemen dağıtım konusu yapıp yapmama kararına göre muhasebeleştirme ve sunum değişmektedir. Dağıtım kararı alan işletmeler bu payları doğrudan K/Z hesaplarına yansıtmaktadırlar. Dağıtım kararı almayıp bunları özkaynaklara ilave etme kararı alanlarda bu payları daha sonra K/Z hesaplarına aktarıp aktarılmayacağına göre farklı sunum yapabilmektedirler.

Özkaynak yönteminin uygulanmasında karmaşa yaratan bir başka konu ise, KGK tarafından yayınlanan hesap planı taslağında yer alan hesaplarla, finansal tablo şablonlarında yer alan kalem isimlerinin farklı olmasıdır. Bu durum, finansal tablo hazırlarken hata yapılmasına neden olabilmektedir. Karmaşa yaratan konulardan biri de, özkaynak yönteminin uygulanmasında ertelenmiş vergi etkisinin hesaplanmasında ve sunumunda ortaya çıkmaktadır. Gelir vergisi ve kurumlar vergisi kanunlarında yer alan bazı istisna hükümleri, burada yapılacak ertelenmiş vergi etkisi hesaplamalarında azami dikkati gerektirmek-

tedir. Buna göre, iştirak payları ölçüsünde elde edilen özkaynak artış ya da azalışlarının finansal durum tablosunda nerede sunulmuşlar ise ertelenmiş vergi etkisinin de orada sunumunun yapılması gerekir.

Bu çalışma, özkaynak yönteminin uygulanması ve sunumu ile ilgili literatürde yer alan açığı bir nebze olsun kapatmaya odaklanmıştır. Konunun ele alınmasında özellik arz eden hususların üzerinde daha ayrıntılı bir şekilde durulmaya çalışılmıştır. Ancak, konu özellikle münferit finansal tablolar yönünden ele alınmıştır. Özsermaye yönteminin yatırım işletmelerinde ve konsolide finansal tablolarda nasıl ele alınacağı konusu üzerinde durulmamıştır.



**KAYNAKÇA**

- Altuncu, H. (2015). İştiraklerdeki yatırımlara ilişkin muhasebe standardı ve vergi düzenlemeleriyle karşılaştırılması. *Vergi Raporu*, 190, 123-144.
- Ayboğa, H. (2000). İştiraklerle ilgili uluslararası ve Türkiye'deki mevzuatın kapsamı ve karşılaştırılması. *Mali Çözüm Dergisi*, 53.
- Ayluçtarhan, A. (2022). İştiraklerde özkaynak metodu ve vergi uygulamasında kullanılabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 67, 15-25.
- Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı, <https://www.kgk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.03.2023).
- Dündar, E. (2013). Yeni Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Çok Uluslu Şirketler (Doktora Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fındık, H. & Şentürk, F. (2014). Ortaklık yatırımlarının IAS/IFRS'e göre finansal tablolarda sunulması. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (597), 73-84.
- Gökgez, A. (2013). İştirak yatırımlarının muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 58, 1-20.
- Kaval, H. (2013). Özkaynak yöntemine göre değerlendirilen iştiraklerin özkaynaklarında gösterilen gelir ve gider unsurları ve diğer kapsamlı gelirler tablosu. *Vergi Sorunları Dergisi*, 296.
- Kurumlar Vergisi Kanunu (2006). T.C. Resmî Gazete, (Sayı: 26205), 21 Haziran 2006 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=11219&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 15.03.2023).
- Küçük ve Mikro İşletmeler için Finansal Raporlama Standardının Yayımlanmasına İlişkin Kurul Kararı [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/KUMI/KUMI\\_FRS\\_Kurum\\_Sitesi\\_Duyuru\\_Metni.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/KUMI/KUMI_FRS_Kurum_Sitesi_Duyuru_Metni.pdf) (Erişim Tarihi: 10.03.2023).
- Mert, H. & Öcalmış, Y. (2020). İştirak ve bağlı ortaklık yatırımlarının finansal tablolarda raporlanmasının BOBİ FRS ve TFRS kapsamında incelenmesi. *PressAcademia Procedia*, 11(1), 22-27.
- Saban, M. & Genç, M. (2002). Firmalar arası yatırımların muhasebeleştirilmesinde uluslararası düzenlemeler ve Türkiye uygulamaları. *Mali Çözüm Dergisi*, (60).
- Sevilengül, O. (2014). Genel muhasebe (9. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Şeker, Y. (2020). Karşılıklı iştirak durumunda konsolidasyon. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, (63), 53-65.
- TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardı, [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS\\_TFRS\\_Setleri/2023/Kirmizi\\_Kitap/TFRS/TFRS%2010.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2023/Kirmizi_Kitap/TFRS/TFRS%2010.pdf) (Erişim Tarihi: 15.03.2023).
- TMS 12 Gelir Vergileri Standardı, [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS\\_TFRS\\_Setleri/2023/Kirmizi\\_Kitap/TMS\\_/TMS%2012.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2023/Kirmizi_Kitap/TMS_/TMS%2012.pdf) (Erişim Tarihi: 15.03.2023).
- TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardı [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS\\_TFRS\\_Setleri/2023/Kirmizi\\_Kitap/TMS\\_/TMS%2028.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2023/Kirmizi_Kitap/TMS_/TMS%2028.pdf). (Erişim Tarihi: 13.03.2023).
- TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı, [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS\\_TFRS\\_Setleri/2023/Kirmizi\\_Kitap/TMS\\_/TMS%2036.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2023/Kirmizi_Kitap/TMS_/TMS%2036.pdf) (Erişim Tarihi: 17.03.2023).
- TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı, [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS\\_TFRS\\_Setleri/2023/Kirmizi\\_Kitap/TMS\\_/TMS%2037.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2023/Kirmizi_Kitap/TMS_/TMS%2037.pdf). (Erişim Tarihi: 17.03.2023).
- Türel, A. & Şenyiğit, Y. B. (2005). İştiraklerin muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasında örneklerle özkaynak yöntemi. *Mali Çözüm*, 15, 203-219.

Vergi Usul Kanunu. (1961). T.C. Resmî Gazete, (Sayı: 10703), 10 Ocak 1961. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10703.pdf> (Erişim Tarihi: 10.03.2023).

Yavuz, İ. & Özbay, F. (2020). Türkiye muhasebe standardı 28 iştiraklerdeki ve iş ortaklıklarındaki yatırımların vergi usul kanunu tek düzen muhasebe sistemi çerçevesinde incelenmesi ve finansal raporlama standartlarına uygun hesap planı taslağına göre muhasebe kayıtlarının yapılması. Kırılı, M., Yatbaz, A. ve Aka, K. (Ed.), Çivi Yazısından Dijital Kodlamaya Muhasebe Çalışmaları (103-128) içinde. Ekin Yayınevi.